

opgetrokken is, heeft dan de uitkomst aan de verwachting voldaan? Een hypothese, ge stemt het mij toe, dient om moeielijkheden op te lossen, raadselen te verklaren, maar een hypothese, die het ééne raadsel wegneemt om er een ander voor in de plaats te stellen, voert ons in een circulus vitiosus rond. En toch, dit is het geval. Wellhausen zelf erkent in het begin van zijn *Israelitische und Jüdische Geschichte*: „Warum die israelitische Geschichte (niet die de Schrift u geeft, maar die hij zelf heeft geconstrueerd) von einem annähernd gleichen Anfange aus zu einem ganz andern Endergebnis geführt hat als etwa die moabitische, lässt sich schliesslich nicht erklären" 64). En geheel in overeenstemming daarmee klaagt Nöldeke dat na alle kritische onderzoekingen Israel even goed als vroeger *het groote raadsel* blijft onder de volkeren 65). Dat is het komische, of wilt ge liever het tragische resultaat. Deze religionsgeschichtliche school verwerpt den Goddelijken factor; ze zal Israel's historie uit natuurlijke oorzaken u verklaren. Ze kneedt daartoe de historische stof naar welgevallen, ze doet geweld aan de traditie. En ze eindigt met de erkenning, dat *het* probleem, waarop het het aankomt, hoe bij gelijken aanvang de einduitkomst van Israel's ontwikkeling een geheel andere is geweest dan van Moab en Edom, voor haar een *raadsel* blijft als te voren. Hugo Winckler, vroeger zelf een adept dezer school, had geen ongelijk toen hij dit scherpe oordeel over haar uitsprak, dat de religionsgeschichtliche school noch religieus noch geschichtlich is. Een vonnis, waarop ik niets heb af te dingen 66).

Zoo bleek dus de evolutie-hypothese in haar philosophische praemissen onjuist; haar schema van den ontwikkelingsgang der religiën met de oudste oorkonden dier religiën zelf in strijd; en haar poging om Israel's geschiedenis te reconstrueeren gaf als resultaat — het beeld van de sphinx. Ik zou met een beroep op het Entweder-oder van Delitzsch hiermede mijn betoog kunnen eindigen, indien Delitzsch in dezen strijd tusschen Evolutie en Revelatie zich niet op het getuigenis van Babel beroepen had en dit getuigenis thans moet worden gehoord.

Het vraagstuk, M. H., waarvoor Babel ons plaatst, — ik wensch dit geen oogenblik te ontveinzen — is veel ernstiger dan de hypercritiek van Kuenen of de ideologische reconstructie van Wellhausen, omdat ge hier niet meer met speculaties maar met historische feiten hebt te